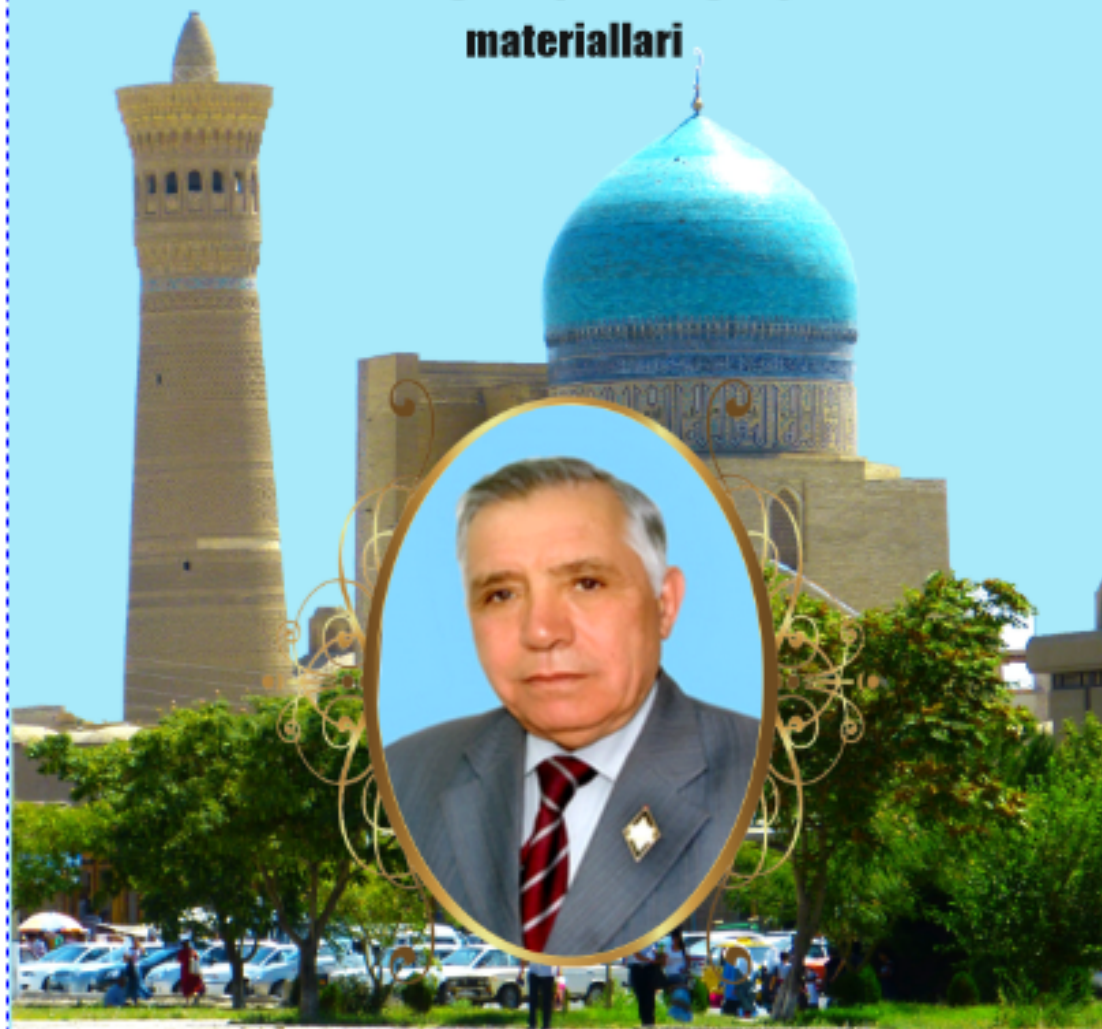

FILOLOGIYA FANLARI NOMZODI, PROFESSOR
ZIYOVUDDIN TOSHOV
tavalludining 80 yilligiga bag'ishlangan
"HOZIRGI GLOBALLASHUV DAVRIDA FONETIKA
VA FONOLOGIYANING DOLZARB MUAMMOLARI"
mavzusidagi xalqaro ilmiy anjuman
materiallari

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
NEMIS FILOLOGIYASI KAFEDRASI**

**FONETIKA VA FONOLOGIYA FANLARINING TARG‘IBOTCHISI,
FILOLOGIYA FANLARI NOMZODI, PROFESSOR
ZIYOVUDDIN TOSHOV
tavalludining 80 yilligiga bag‘ishlangan**

**“HOZIRGI GLOBALLASHUV DAVRIDA
FONETIKA VA FONOLOGIYANING
DOLZARB MUAMMOLARI”**

mavzusidagi xalqaro ilmiy anjuman

20-oktyabr 2023-yil

Buxoro – 2023

mast ahvolda bo'lishiga qaramasdan, akaga bo'lgan hurmatini unutmagan holda, akasi o'tirgan xonaga ruxsat so'rab kirgan.

Demak, adib o'z asarini yaratgan ekan, qalamga olgan davr va jamiyatida, insonlarning hayot tarzida duch keladigan jamiki harakatlarini ifoda etishda maxsus tildan foydalanadi. Bu til faqat o'sha davr va jamiyat hayotiga tegishli bo'lib, u kitobxonda ayni ruhni va mentalitetni yetkazib berishini maqsad qiladi. Bu jarayonda yozuvchi albatta milliy koloritni ifoda etuvchi leksima, leksik birliklar, gaplarga murojaat etadi. Chunki ular yozuvchining yuqoridagi maqsadiga tezroq yetishtiruvchi vositalardir.

ADABIYOTLAR:

1. "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" давлат илмий нашриёти. Т., 2006, 391-б.
2. О.С.Ахманова. Словарь лингвистических терминов. М., 1966, 8 с.
3. Влахов С., Флорин С. Непереваемое в переводе. – М.: Международные отношения, 1980. - 12 с.
4. Ойбек. Навоий. Роман. –Тошкент: Ўзбекистон, 2016. –Б. 17
5. Ойбек. Навоий. Роман. –Тошкент: Ўзбекистон, 2016. –Б. 41

MADANIYATLARARO MULOQOTDA TARJIMANING O'RNI

Babayev Maxmud Tashpulatovich

Buxoro davlat universiteti "Nemis filologiyasi" kafedrasida o'qituvchisi

Bafoyev Mirfayz Baxshilloevich

Buxoro Davlat Universiteti Xorijiy tillar fakulteti 11-5GHTF-23 guruhi talabasi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada hozirgi kun uchun tarjimaning tutgan o'rne, madaniyatlararo munosabatda tarjimaning vazifalari, undan tashqari tarjimonlikning muhim jihatlari haqida yoritilib borilgan. Tarjimonlik hozirgi kunda nafaqat bir kasb, balki madaniyatlararo muloqotda muhim omil ekanligi haqida yozilgan.*

Аннотация. *В данной статье обсуждается роль перевода на сегодняшний день, задачи перевода в межкультурных отношениях, а также важные аспекты перевода. Написано, что перевод – это не только профессия, но и важный фактор межкультурной коммуникации.*

Abstract. *In this article, the role of translation for today, the tasks of translation in intercultural relations, as well as the important aspects of translation are discussed. It is written that translation is not only a profession, but also an important factor in intercultural communication.*

Tayanch so'zlar: *tarjimonlik, madaniyatlararo muloqot, vositachi, muloqot usuli, global integratsiya.*

Ключевые слова: *перевод, межкультурная коммуникация, посредник, метод коммуникации, глобальная интеграция.*

Key words: *translation, intercultural communication, mediator, method of communication, global integration.*

Tarjima madaniyat, adabiyot va tilning rivojlanishida katta rol o'ynab, tillararo va madaniyatlararo muloqotning eng muhim vositasi hisoblanadi.

A.D.Shveytser shunday deb yozgan edi: "Tarjima tillararo va madaniyatlararo muloqotning bir yo'nalishli va ikki bosqichli jarayoni sifatida belgilanishi mumkin, bunda maqsadli ("tarjima") tahlil qilingan asosiy matn asosida boshqa til va madaniy muhitda birlamchi tilni almashtirib yaratilgan ikkinchi darajali matn ("metamatn") paydo bo'ladi," (Schweitzer 1998: 75).

Til uning dunyo tasviri tushunchalarini yetkazadigan har qanday madaniyatning muhim tarkibiy qismi sifatida tushuniladi. Til bir xil obyektiv dunyo bilan bog'liq, ammo odamlarning bir xil dunyoni o'zlashtirishdagi turli tajribalari etnik guruhlarning milliy kontseptual va lingvistik vaziyatlarida farqlarga olib keladi (Valeeva 2006: 34).

Tillar, madaniyatlar va kommunikativ vaziyatlar o'rtasidagi farqlar tarjimani sezilarli darajada murakkablashtiradi, uning asosiy vazifasi asosiy matnning kommunikativ ta'sirini iloji boricha to'g'ri va adekvat yetkazishdir. Biroq, ba'zi madaniy voqeliklarning adekvat tarjimasiga erishish, agar tarjimon maqsadli til madaniyati haqida zarur bilimga ega bo'lsa, har doim haqiqiy bo'lgan.

Har qanday jamiyatning tili unda sodir bo'layotgan ijtimoiy jarayonlarga sezgir munosabatda bo'ladi, unda yuzaga keladigan yangi hodisalarni nomlaydi. O'tgan va hozirgi asrlar ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarga boy bo'lib, fan va texnikaning aloqa va axborot uzatish vositalaridagi ulkan taraqqiyoti sivilizatsiyalar va madaniyatlarining o'zaro kirib borishiga olib keldi. Zamonaviy dunyo globallashuv deb ataladigan global integratsiya jarayonida, ya'ni: iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ekologik va madaniy sohalarida jadal qayta quriladi. Ushbu jarayonning namoyon bo'lishi tovarlar va xizmatlarning xalqaro savdosi hajmining oshishi, kapital va ishchi kuchining jadal harakati, xalqaro ilmiy hamkorlikning kengayishi, yangi xizmat ko'rsatish bozorlarining paydo bo'lishi, axborot texnologiyalari, axborot almashinuvi va global kommunikatsiyalarning jadal rivojlanishi va boshqalar.

Global integratsiya sharoitida tarjima katta ahamiyatga ega bo'lib, turli madaniyatlar o'rtasida "vositachi" yoki hatto "muloqot usuli" sifatida ko'riladi, biroq bu jarayonda hech qanday madaniyat hukmronlik qilmasligi kerak, ya'ni: boshqa tilning lingvistik va madaniy xususiyatlarini hisobga olmasdan o'z tarjima vositalarini yuklash mumkin emas. Bunday holda, to'liq huquqli adekvat tarjima haqida gap bo'lishi mumkin emas. Bundan tashqari, bu madaniyatlararo nizolarga olib keladi.

Zamonaviy dunyoda tarjima madaniyatni boyitish vositasi sifatida ham ko'rib chiqilishi kerak, chunki madaniy salohiyat va uning qadriyatlari tarjima orqali boshqa madaniyatga kiradi, uni to'ldiradi va boyitadi. Tarjimon zimmasiga qanday katta mas'uliyat yuklangani, zamonaviy dunyoda tarjimaga qanday yuksak talablar qo'yilayotganini tasavvur qilish mumkin. Madaniyatlar va subyektlarning o'zaro kirib borishi milliy madaniyatlar yaxlitligini va davlatlar suverenitetini saqlashga qaratilgan harakatlarni ham keltirib chiqaradi. Iqtisodiyotlar va madaniyatlar o'rtasidagi ijobiy va salbiy o'zaro munosabatlar tillararo va madaniyatlararo xizmatlarni talab qiladi, bu esa tarjima va madaniy moslashuvga bo'lgan ehtiyojning tobora ortib borayotganida namoyon bo'ladi.

Statistik ma'lumotlar va iqtisodiy tadqiqotlarga ko'ra, butun dunyo bo'ylab tarjima sanoati so'nggi o'n yil ichida bir necha marta o'sdi va so'nggi yillarda bu sohaning yillik o'sish sur'ati o'rtacha 15% dan 25% gachani tashkil etdi. Tarjima bozorining jadal rivojlanishi Rossiyada kuzatilmoqda, bu yerda ixtisoslashuvning ayrim yo'nalishlari bo'yicha yillik o'sish 30% ga yetadi (Jomin 2012:65).

O'zgaruvchan ijtimoiy-madaniy makonda tarjimaga qo'yiladigan zamonaviy talablar qanday va tarjimonga qanday talablar qo'yiladi?

Birinchidan, tarjima sifatiga talablar ortib bormoqda. U to'g'ri, aniq va ravshan bo'lishi, janr va stilistik standartlarga mos kelishi kerak. Tarjimaning pragmatik qiymatiga, pragmatik muammoni muvaffaqiyatli hal etishiga katta e'tibor beriladi.

Ikkinchidan, tarjimon boshqa madaniyatning madaniy voqeliklari va hodisalarini tushunish va to'g'ri talqin qilish uchun yetarli bilimga ega bo'lishi kerak. Bir tomondan, tarjimon ikki til va madaniyat o'rtasidagi barcha aloqa nuqtalarini (masalan, universal atamalar, internatsionalizmlar) bilishi kerak, ikkinchi tomondan, madaniy farqlardan xabardor bo'lishi va ularni yetkazish usullarini topishi kerak (evfemizmlar, genderlik). Unga ba'zan turli mamlakatlar madaniyatlari o'rtasidagi tafovutlar tufayli yuzaga keladigan madaniyatlararo nizolar va tushunmovchiliklarning oldini olish, yumshatish va hal qilish vazifasi yuklanadi. Tarjimonlar ishlab chiqarish yoki ilm-fanning ancha tor sohasida ishlayotganligi sababli, ushbu sohadagi xorijiy mutaxassislar bilan muloqot qilishlari, ishchi guruh yoki jamoaning bir qismi bo'lishlari va birgalikda ishlashlari kerak. Boshqa madaniyatni tushunmasdan va hurmat qilmasdan, tegishli bilimsiz, hamkorliksiz oxir-oqibat, qo'yilgan vazifani hal qilish mumkin emas.

Yuqorida aytilganlarning barchasini umumlashtirgan holda, tarjimaning madaniyatlararo muloqotda vositachilik turi sifatidagi rolini ortiqcha baholash qiyin.

Tarjima dunyoning milliy lingvistik suratlarining o'ziga xosligini va madaniyatlarining xilma-xilligini hisobga olgan holda xalqlar o'rtasidagi o'zaro tushunishni ta'minlaydi. Tarjimon

chet tilidagi matn voqeligini idrok etib, uni ona tili vositalaridan foydalangan holda qayta yaratuvchi ikki tomonlama lingvistik shaxs sifatida ishlaydi.

ADABIYOTLAR:

1. Валева Н.Г. Введение в переводоведение. – М.: Изд-во РУДН, 2006. – 167 с.
2. Жомин М.Н. Современные технологии перевода: от кустарного бизнеса к поточному производству // Сибирский филологический журнал. – 2012. – № 3. – С. 34 – 35.
3. Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. – М., 1988. – 256 с.

ERTAKLAR VA BADIY ASARLARNI TARJIMA QILISH MAHORATI

Babayev Maxmud Tashpulatovich

Buxoro davlat universiteti "Nemis filologiyasi" kafedrasida o'qituvchisi

Ashirova Rayhon Anvar qizi

Buxoro Davlat Universteti Xorijiy tillar fakulteti 11-3TNA-21 guruh talabasi

Annotatsiya: *Maqolada ertak janri, ertak janrida syujet, ertak va uning turlari, badiiy asarga ta'rif va tasnif, badiiy adabiyotga e'tibor, tarjimonlar yelkasiga ortilgan mas'uliyat yuki, badiiy asar va ertak tarjima qilish jarayoni va tarjimonlik faoliyati, badiiy asar va ertak tarjima qilgan insonlar fikrlari haqida so'z yuritilgan.*

Abstract: *In the article, the fairy tale genre, the plot of the fairy tale genre, the fairy tale and its types, definition and classification of the literary work, attention to fiction, the burden of responsibility placed on the shoulders of translators, the process of translating a literary work and a fairy tale, and the work of a translator, a literary work and the thoughts of the people who translated the fairy tale are discussed.*

Аннотация: *В статье обсуждается жанр сказки, сюжет сказочного жанра, сказка и ее виды, определение и классификация литературного произведения, внимание к художественной литературе, груз ответственности, возлагаемый на плечи переводчиков, процесс перевода литературного произведения и сказки, а также работа переводчика, литературное произведение и мысли людей, переведивших сказку.*

Kalit so'zlar: *Ertak, ertak syujeti, ertak turlari, badiiy tasvir, badiiy adabyot, badiiy asarni tarjima qilish, tarjimashunoslik, tarjimonlik faoliyati.*

Key words: *Fairy tale, fairy tale plot, types of fairy tales, artistic image, artistic literature, translation of artistic works, translation studies, translation activities.*

Ключевые слова: *Сказка, сказочный сюжет, виды сказки, художественный образ, художественная литература, перевод художественных произведений, переводоведение, переводческая деятельность.*

Ertak — xalq og'zaki poetik ijodining asosiy janrlaridan biri, to'qima va uydirmaga asoslangan sehrli sarguzasht va maishiy xarakterdagi epik badiiy asar. Asosan, nasr shaklida yaratilgan. Ertak hayot haqiqatining xayoliy va hayotiy uydirmalar asosida tasvirlanganligi, tilsim va sehr vositalariga asoslanishi, voqea va harakatlarning ajoyib-u g'aroyib holatlarda kechishi, qahramonlarning g'ayritabiiy jasorati bilan folklorning boshqa janrlaridan farq qiladi. Ertaklarda uydirma muhim mezon bo'lib, syujet voqealarining asosini tashkil etadi, syujet chizig'idagi dinamik harakatning konflikt yechimini ta'minlaydi. Uydirmalarning turli xil namunalari ta'limiy estetik funksiyani bajaradi, janr komponenti sifatida o'ziga xos badiiy tasvir vositasi bo'lib xizmat qiladi. Uydirmalar voqea va hodisalarni hayotda bo'lishi mumkin bo'lmagan yoki mavjud bo'lgan hodisalar tarzida tasvirlaydi. Xayoliy va hayotiy uydirmalarning ishtiroki, syujet chizig'ida tutgan o'rni va vazifasiga ko'ra, ertakni 2 guruhga — xayoliy uydirmalar asos bo'lgan ertak, hayotiy uydirmalar asos bo'lgan ertaklarga bo'lish mumkin. Xayoliy uydirmalar asosidagi ertak syujeti mo'jizali, sehrli; hayotiy uydirmalarga asoslangan ertakning syujeti esa hayotiy tarzda bo'lib, unda real voqea-hodisalar tasvirlanadi. Ertakda, asosan, uch maqsad hikoya qilinadi. Birinchisida ideal qahramonning jasorati, yovuz kuchlarga qarshi chiqib, xalq manfaatini himoya qilishi, ikkinchisida, asosan, bosh qahramonning o'zga yurt malikalariga yoki parizodlariga oshiq bo'lib uylanishi, kasalga dori topishi, ajdar va devlar olib qochgan kishilarni ozod qilishi, uchinchisida

N.M. Nazarova. “KONSEPT” TUSHUNCHASIDA LINGVISTIK MA’LUMOTLAR.....	157
F. S. Nasimova. TERMIN VA UNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	159
K.H. Saitova. THE ROLE OF TRANSLATION MISTAKE IN TEACHING INTERPRETATION	161
M.C. Мирханова. АНГЛИЙСКИЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ЕДИНИЦЫ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ ..	163
E.B. Jumayev, G.X. Nurullayeva. NEMIS TILIDA SHAXS IFODASI.....	164
N.T. Tabisxanov. Die Adjektive im Werk „Kabale und Liebe“ von F.Schiller	166
Xaitova Gulshan Baxadirovna, Kamolova Sitara. O‘ZLASHTIRMA GAP VA UNING O‘ZGA GAP DOIRASIDA TUTGAN O‘RNI.....	168
G.K. Хожаметова. Построение предложения в английском языке.....	171
G.K. Хожаметова. Методико-лингвистические принципы анализа фразеологической деривации в английском языке	173
M.A.Кучиев. ИЛОВАЛИ ЭЛЕМЕНТЛАР СИФАТИДА ҚЎЛЛАНГАН ФРАЗЕОЛОГИЗМ ВА БАДИИЙ ТАСВИР ВОСИТАЛАРИНИНГ ЎЗИГА ХОС СТИЛИСТИК ВАЗИФАЛАРИ	175
Badalov Feruz Nuriddinovich. NEMIS TILIDAGI FRAZEOLOGIK BIRLIK LARNING ONLAYN AXBOROT NASHRLARIDAGI TUTGAN O‘RNI.....	176
Xolova Shahnoza Davronovna. FRAZEMA VA UNING TADQIQ ETILISH TARIXI.....	178
Abdrimova D., Ismailov Yu.N. Stilistik figuralar matnning tarkibiy qismi sifatida	179
3-sho’ba. Zamonaviy tarjimashunoslik va adabiyotshunoslik: an’ana va innovatsiyalar.....	182
Зоҳиджон Садиков. АЛИШЕР НАВОИЙ ИЖОДИ ОЛМОҢ ТИЛИДА	182
Д.З.Ражабов. ЎЗБЕК ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИДА ПОЭТИК НУТҚ ИФОДАСИ	185
Adizova Obodon Istamovna. FOLKLORSHUNOSLIKNING JANRIY TARKIBI VA TIZIMI XUSUSIDA.....	188
Adizova Obodon Istamovna. L’ÉTUDE SYSTÉMATIQUE DES MOEURS ET DES COUTUMES ...	190
Karimova Dilafro’z Halimovna, Axmadova Xusnora Narzillo qizi. АКА-УКА GRIMM ERTAQLARINING YARATILISH TARIXI VA O‘ZBEKCHA TARJIMALARI XUSUSIDA.....	194
Maxmudova Muattar Maxsatilloevna, Xayitova Mavjuda. Y.V.GYOTE “G‘ARBU SHARQ” DEVONINING MAQSUD SHAYXZODA VA S.S.BUXORIY TARJIMALARIDAGI FARQLAR VA MUSHTARAKLIK LAR	196
Hayitova Mavjuda. S.S.BUXORIY IJODIDA SHARQU G‘ARB MAVZUSI VA “MAG‘RIBU MASHRIQ” DEVONI TARJIMASI HAQIDA	199
Babayev Otabek. ÜBERSETZUNGEN UND AUSGABEN VON JALOLIDDIN RUMIS WERKEN .	202
Babayev Otabek Abdikarimovich, Zokirov Jamshid Kholmat Ugli. The history of interpreting	204
Jumayev Akmal Axmatovich. QALDIRG‘OCH OBRAZI O‘ZBEK VA NEMIS XALQ ERTAK VA AFSONALARIDA	207
Jabbarova Maloxat Hamdamovna. ВЛИЯНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ ПИСАТЕЛЯ НА ИЗОБРАЖЕНИЕ ЖЕНСКОГО ОБРАЗА	209
Babayev Otabek, Anna Angelika Janning, Anne Charlotte Blasel. FUNKTIONEN UND ROLLE DER LITERARISCHEN ÜBERSETZUNG IM 21. JAHRHUNDERT	212
Xudoyev Samandar Samatovich. O‘ZBEK LATIFALARINING TARJIMA EVOLYUTSIYASI.....	218
Bozorova Muxabbat Abduraxmonovna. HAYNRIX HAYNE SHE’RLARI O‘ZBEKCHA TARJIMASIDA SHARQONA OBRAZ VA MOTIVLAR IFODASI	220
Бозорова Мухаббат Абдурахмановна. ВЫРАЖЕНИЕ ВОСТОЧНЫХ ОБРАЗОВ В УЗБЕКСКОМ ПЕРЕВОДЕ СТИХОТВОРЕНИЙ ГЕНРИХА ХЕЙНА	222
Tolibjanov Baxromjon Maxmudxanovich. MARK TVEN YUMORISTIK ASARLARI TARJIMASIDA MUROJAAT SHAKLLARINING BERILISHI	224
Jumayeva Shahlo Shokirovna. MILLIY KOLORIT TERMINI, UNING ADABIYOTSHUNOSLIKDA O‘RGANILISHI VA UNING QAMROV DOIRASI.....	225
Babayev Maxmud Tashpulatovich, Bafoyev Mirfayz Baxshilloevich. MADANIYATLARARO MULOQOTDA TARJIMANING O‘RNI	227
Babayev Maxmud Tashpulatovich, Ashirova Rayhon Anvar qizi. ERTAKLAR VA BADIY ASARLARNI TARJIMA QILISH MAHORATI	229
Xurshida Hasanova. FANTAZIYA JANRIDAGI ASARLARINING ILMIY VA NAZARIY QIRRALARI	231
Xamdamov Oybek Abdulxayevich. “O‘TKAN KUNLAR” ROMANI TARJIMALARI TADQIQI.....	233